

Napsal Otokar Březina

(E*forum, 29. 01. 2014)

*Jako svého druhu předmluvu k právě vydané knize Čtení o Jaroslavu Vrchlickém uveřejňujeme text-dopis básníka a esejisty **Otokara Březiny** z 25. listopadu 1896, zasláný Sigismundu Bouškovi a jím otištěný v lednu 1897 v měsíčníku Nový život. **Dopis o Jaroslavu Vrchlickém** je mj. dokladem nových cest, po nichž se v 90. letech 19. století ubíralo myšlení představitelů mladé literární a kritické generace, vůči oficiálně vynášenému Vrchlickému stále kritičtější. Zveřejnění tohoto dopisu předcházela Březinova slova o Vrchlickém v dřívější korespondenci, jež Bouška citoval v Novém životě v létě 1896 (č. 7, červenec, s. 4–5) a jimiž se prý Vrchlický cítil uražen. Březinův Dopis o Jaroslavu Vrchlickém (Nový život 2, 1897, č. 1, s. 22–23) vyšel s úvodní, vysvětlující poznámkou S. Boušky: „Někdy jest také dobře býti indiskrétním. Ve studii své o p. Otakaru Březinovi zmínil jsem se, kterak on smýšlí o p. Jaroslavu Vrchlickém. Byla to mužná a krásná slova. Ale kupodivu byl p. Vrchlický, vykládaje si snad místo to nesprávně, slovy těmi uražen. Přítel Březina svolil, abych jeho list otisknul.“ Text dopisu byl již otištěn také v souboru Otokar Březina: Korespondence I (1884–1908), ed. Petr Holman (Brno, Host 2004, s. 390–391), tam lze také číst jiný, pozdější Březinův dopis Bouškovi (z 24. 12. 1896) komplikující přece jen představu o hladkém Březinově souhlasu s uveřejněním dopisu o Vrchlickém (s. 397–399).*

mt

Dopis o Jaroslavu Vrchlickém

Milý příteli,
přítomný dopis píši Vám v duchu celých čtrnáct dní; hovořívám s Vámi, často, podvečer, když sedávám v soumraku u svého ohně, unaven těžkým životem svých dnů, jimiž draho platím těch několik světlejších chvil svého snění. Nekonečné hodiny samoty, které dodávají podivných rezonancí teskným myšlenkám.

Ale abych Vás neobtěžoval svými osobními smutky. Z Vašeho listu mne, jak se samo sebou rozumí, chytil pasus o mistru Vrchlickém. Těch několik slov, které jste citoval z mého dopisu ve své studii, ho urazilo. Přemýšlel jsem o tom a smutně se tomu usmívám. Kdyby věděl, jako všichni, kteří mne znají, jak jsem dalek každému nedocení jeho práce. A co jsem chtěl říct svými slovy! Jeho nedůvěra k mladým si je vykládá jinak, než byla myšlena. Vzpomínám si znovu na ně, ale všechno, co jsem napsal, napsal bych zas. Může se hněvat na nás, že jdeme jinam, jinými cestami? On, jehož dílo má tragickou vinu právě v tom, že s žízni, které ani nepřítel neupře obdivu, chtěl opít se vším, co zrálo na vinicích ducha! A který právě tím, v dobách prvního vývoje, kdy se tvoří v umělci tvůrčí metoda, nabyl jistého chvatu, improvizčního lesku,

který byl odjakživa nepřítelem těžkého dobývání z hlubin a kořistění z panenských půd! Proč se dívá osamělému, utlačenému člověku, který našel svou cestu k smrti a k životu daleko od jeho Babylonu, kde se mluví všemi jazyky a jehož zahrady byly svědkem tolika slavností a orgií? Upíral kdo z nás, že jeho krajiny jsou rozlehlé a bohaté? Nechci mluvit o uměleckém významu jeho díla. Dopis by na to nestačil. Nebyl dosud pojat tak definitivně, jak by se zdálo. Mramor k jeho pomníku je ještě v lomech. A bude to nádherný pomník. Také nechci mluvit o útocích, které z jeho knih se odrážejí na jeho život jako člověka. Znáte dobře, jak o tom soudím. Není nad naší lidskou pravdou jiná, vyšší? A není odvážné hnát naši lidskou pravdu až tak daleko, že z jejího hlasu dýchá namáhavý dech na smrt zápasících? Což kdybychom se mýlili, a nová pravda, třetí, stála vedle nás neviditelná, s výčitkou, která nabude zvuku v budoucnosti? Víím, zápasící nesmí se dáti zemdlívati těmito úvahami. A ani nemůže, jsou duše bojovníků a duše těch, kteří klamou sebe i jiné ze slabosti své lásky. Nad oběma šumí písně jediného světla. (Přílišné odlišování, zavrhování cest a předpisování cílů je kletbou našeho příliš historického pojmání věcí.) Je příliš mnoho nejistoty v tomto životě. Já výši umělce měřím dle nejvyšších bodů jeho inspirace. Podle toho, jak stojí k tajemství. Kdyby v celé knize mi svítila jediná věta, otvírající možnost nových perspektiv aneb novým, šťastným obrazem vyslovující pravdu malovanou už na egyptské pomníky a rytou do hliněných tabulek asyrských, pokloním se před ním. Nepsal marně. Aby k této jedné větě došel, aby ji slyšel nad sebou šumět v pralesích neznámého, musel projít celé obsáhlé krajiny duše a zažít bolestná a významná dobrodružství se stíny, které potkával na své cestě. Že mi nevypravuje také o těch dobrodružstvích a že mne unavuje sdílením věcí, které znám? Nemůžeme poroučeti ani svým vzpomínkám, ani svým nadějím. To nejlepší v nás není v naší moci. Proto je čas naplněn radostnými písněmi budoucích událostí. Umělecké vegetace zrají a kvetou pod jiným sluncem, nežli je naše. Sebejasnější hlas mistra je zlomen nachlazením v dlouhých nocích, které probděl meditacemi, a v těch, jimiž bloudil, hledaje návratu k žití. Povídám mistra, to jest umělce mých snů. Umělec má nepřítele i ve vlastní své výmluvnosti. A jeho dovednost zasazuje jeho dílu stokrát větší rány nežli nejsilnější kritik. Prsty někdy běží bravurně po klávesách a duše bloudí, zamyšlena, na březích stříbrných jezer. Mám rád úzkostlivou pronikavost výrazu. A obrazy fixovat žíravými silnými roztoky. Nejúrodnější doba v životě umělce jest doba jeho mlčení.

Snad jednou bude možno i mně vysloviti ve zvláštní studii o mistru Vrchlickém svůj soud básníka, soud, víím to dobře, který nebude těžkou analýzou vědeckou (na to přijdou jiní a povolanejší), ale pokusem zachytit hlas mistrův v končinách tajemného a odpovědět mu hlasem třesoucím se ještě pohnutím ze vzdalující se blízkosti vlastní vize. Pak bude moci lépe souditi o mé myšlence nežli dnes, kdy projev mé sympatie ho urazil proto, poněvadž jsem ho napsal já. – [...]

Nová Říše, 25. XI. 1896

Březina-Jebavý.

